

El rossellonès

144.

BIBLIOGRAFIA

ALART, J.

Études historiques sur quelques particularités de la langue catalane. (Diphthongaison de la seconde personne du pluriel des verbes; de la formation des diphthongues *du, éu, iu, ou* en catalan. Exemples de la formation de la diphthongue *au*, dérivant de *ats, az, as*; formation de la diphthongue *eu*, dérivant de *etz, eds, ez*; formation de la diphthongue *iu*, dérivée de *its, id, iz*; formation de la diphthongue *ou*, dérivant de *ots, os*; formation des secondes personnes du pluriel catalan formées en diphthongue.) *RLR*, XII (1877), pp. 109-132.

Observations sur le nom de quelques rues de Perpignan. *Ruscino*, I, pp. 447-459.

AMADE, J.

Deux grammaires catalanes en Roussillon. *Revue Catalane*, 1909, p. 359.

Quina gramàtica cal an els rossellonesos. Com cal tractar el rossellonès. *Ibid.*, VI, pp. 17-20.

BARNILS, P.

Les vocals finals en el dialecte rossellonès. (*Estudis Romànics*, 2, pp. 259 ss.)

Les vocals tòniques del rossellonès. *Biblioteca Filològica de l'Institut de la Llengua Catalana*, XIII, 101 ss.

De l'accent en rossellonès, *BDC*, V, 38 ss.

BERGUE, P.

Les voyelles o et u en catalan. *Romanic Review*, 1912, pp. 549-572, i *Ruscino*, II, p. 549.

But. de Dialect.

BLAZY, J.

Consolidació del català al Rosselló, Vallespir y Conflent. *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, pp. 550-552.

BOSCH DE LA TRINXERIA, C.

La llengua catalana en lo Baix-Rosselló. *Renaixensa*, 1888, pàgines 233-236.

CASAPONCE, E.

Diferències més notables que hi ha entre'l català parlat a Barcelona y'l parlat en el Russilló y especialment en el Vallespir. *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, pp. 325-330.

DELPONT, J.

Lo català al Russilló. *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, pp. 536-537.

FOUCHÉ, P.

Essai de grammaire historique de la langue catalane. *Ruscino*, 1918.

GILLIÉRON

Atlas linguistique de la France, 1902 ss.

GRANDO, CH.

Les crits de la rue, 2. *Perpignan*, 1919.

GRIERA, A.

El dialecte del Capcir, *BDC*, III, pp. 115-138.

HOLLE, F.

La frontera de la llengua catalana en la França meridional. *Primer*

Congrès Internacional de la Llengua Catalana, pp. 335-339.

HOVELACQUE

Limite du catalan et du languedocien. Paris, 1891.

KRÜGER, F.

Sprachgeographische Untersuchungen in Languedoc und Roussillon. Sonderabdruck aus *Revue de Dialectologie Romane*, III-V. Hamburg, 1913.

LACVIVIER, R.

Questions de langue catalane. *Revue Catalane*, 1909, pp. 334. *À propos du mot regalades*. *Ibid.*, 1910, p. 173.

LEGUIEL, E.

La langue française et la langue catalane. *Revue Catalane* (1907), pp. 301-331. *Lisons du catalan*. *Ibid.*, 1911, pp. 161.

PASTRE, LI.

La langue populaire en Roussillon. *Revue Catalane*, 1907, p. 339. *La langue catalane populaire en Roussillon*. *Ibid.*, 1908, pp. 7, 53, 78, 125, 147, 184, 205, 238.

PEPRATX, J.

Comparaisons populaires les plus usitées dans le dialecte catalan-roussillonnais. *RLR*, XX, 1881, pp. 286-289.

SALVAT, LI.

Le catalan du Capcir. *Revue Catalane*, 1909, pp. 72-74.

SALOW, C.

Sprachgeographische Untersuchungen über den ostlichen Teil des katalanisch-languedokischen Grenzgebietes. Hamburg, 1912.

VIDAL, P.

Mélanges de toponymie catalane. *Ruscino*, III, pp. 51-82, 167-174.

FONÈTICA

I. LES VOCALS

A. Vocals tòniques

í

145. El resultat de la *i* tònica, sigui lliure, sigui travada, és *í* : *emík* amic, *gríl* grill, *bí* vi, *fil* fil, *pí* pi, *fél* fill, *míl* mill, etc.

é

146. La *E* llarga compareix representada per *é* unes vegades i per *ê* altres.

E + lab. *sêbê* ceba (Capcir, Conflent, Rosselló, Vallespir), però *sêbê* (Sallagosa); *séu* < SEBU (Capcir, Elna), *séu* (Sallagosa, Catllar), *jinêbrê* ginebre (*ib.*), *jinêbra* (Elna), *jinêbrê*, (Capcir). En aquest exemple és possible que la *r* hagi condicionat el pas de *é* cap a *ê*, tota vegada que constatem sovint una forta tendència a obrir les vocals davant aquest so.

E + dent. : *eréu* hereu, *klédê* cleda, *perét* paret, *sét* < SITI set, *êbét* avet (Capcir, Vallespir, Rosselló), però *sét* (Sallagosa, Catllar); *êbét* (Sallagosa), *béirê* vas (Capcir, Sallagosa), però *béirê* (Serrallonga, Elna); *bêrét* (Serrallonga, Elna, Capcir, Sallagosa, Catllar); *pulét* pollastre, *reïnét* rei petit, *esêlét* ocell, *emulét* esmolet (Capcir).

E + s : *espés* espès, *éske* esca, *déske* cistella (Elna, Serrallonga); *kréstê* escuma de la llet, *bréske* bresca (Capcir, Serrallonga, Elna), *espés* (Sallagosa, Catllar), però *éske* (Sallagosa), *kréstê* (Sallagosa, Catllar).

E + *tj* : *frênkêze* franquesa (Capcir, Catllar, Serrallonga, Elna), *rikêze* riquesa (Capcir, Catllar, Serrallonga), però *frênkêze*, *rikêze* (Sallagosa).

E + R : *bért*, *bérde* verd, verda (Sallagosa, Catllar, Elna, Serrallonga), *mérle* merla (Sallagosa, Serrallonga), *mérle* (Capcir, Catllar, Elna); *bért* (Capcir), *pére* pera (Vingrau), *sérre* serra (Ballestà).

E + N : *sénre* cendra, *kedéne* cadena, *trénte* trenta, *lénge* llengua (Rosselló), però *sénre* (Capcir), *pénsi* penso (Capcir), *pés* pes (Rosselló).

E + M : *rims* raïms (Rosselló). Aquesta evolució de E > i es deu a la influència de la palatal precedent.

E + L : *pél* pèl (Sallagosa), *tèle* tela (Rosselló), però *pél*, *bèle* vela, *kendèle* candela (Capcir, Serrallonga).

E + -LL-, -CL- : *él* ell, *èle* ella, *espèle* < EXPELLERE eixir de l'ou, *ébèle* abella (Capcir), *bèle* (Catllar, Elna), *béye* (Serrallonga), però *bèle* (Sallagosa), *sèle* < CILIA cella (Capcir).

E + GN : *lène* llenya (Capcir, Rosselló, etc.), *seu* seny (Elna), però *seu* (Sallagosa), *enséue* senyal de taverna (Capcir).

E + G^{ei} : *rèi* rei (Capcir, Catllar, Serrallonga, Elna), *lèi* llei (ibíd.), però *rèi*, *lèi* (Sallagosa).

E + vel. : *sék* sec, *séke* seca (Capcir, Serrallonga, Elna), *négre* negre (Capcir, Catllar, Serrallonga, Elna), *burék* moltó (Capcir), però *sék*, *séke*, *négre* (Sallagosa, Catllar).

Exceptuant els casos on la palatal precedeix E (comp. *rims*, *sèle*), el tractament d'aquest so és el mateix del català oriental, vacillant entre *é* i *ê*.

È

147. E + lab. : *lèbre* llebre, *tèbi* tèbia, *sèt* set (Capcir, Illa, Rivesaltes, Estagell), però *lèbre*, *tèbi* (Sallagosa, Catllar, Elna, Serrallonga).

E + dent. : *fède* ovella, *pèu* peu, *tèze* teia (Capcir), però *fède* (Catllar, Elna), *pèu* peu, *pèje* petge (Capcir, Catllar, Elna, Serrallonga).

E + R : *èrbe* herba, *prubèrbe* proverbi, *èubèrte* oberta, *èufèrte* oferta, *luèrt* llangardaix, *bèrm* cuc, *sistèrne* cisterna, *lèndèrn* els capfoguers, *fèr* ferro (Capcir), *fèru* (Sallagosa, Catllar), *sèrre* serra (Capcir, Sallagosa, Catllar, Serrallonga), *tèrre* terra (ibíd.), *pèrdre* perdre (Capcir, Sallagosa, Catllar, Serrallonga), però *tèrre*, *fèru* (Elna), *pèrdre* (Elna), *ufèrte* oferta (Sallagosa, Serrallonga), *sistèrne* cisterna (Serrallonga, Elna).

E + s : *ezglézi* església (Capcir), *iglézi* (Sallagosa), *iglézi* (Catllar, Serrallonga, Elna); *finéstrę* finestra (Sallagosa, Catllar, Elna, Serrallonga), *jinéstę* ginesta (Catllar, Serrallonga, Elna, Capcir), *jenéstę* (Sallagosa), *bęspę* vespa (Capcir, Rosselló, Vallespir).

E + nas. : *sęm* (<SEMEN) sement, *bę ve*, *bęn vent*, *sęn cent* (Capcir), *sęn* (Barcarès), *tęn té* (Salanca), *tęms temps* (Canet, Tautavel), *lotęnęn tinent* (Capcir); *tęnrę* tendre, *dibęnręs* divendres (Capcir), *tenen ę* per influència de la *r*.

E + L : *męl* mel (Capcir, Sallagosa, Serrallonga), però *męl* (Catllar, Elna).

E + LL : *pęl* pell, *ęsęl* ocell, *ęnęl* anell, *nibęl* nivell, *pinzęl* pinzell, *pęseręl* passerell, *sęlę* sella (Capcir, Rosselló, Vallespir), *ęskęlę* esquella (Capcir, Catllar), *sibęlę* sivella, *ęskudęlę* escudella (Sallagosa, Catllar), però *ęskęlę* (Sallagosa, Serrallonga), *sibęlę*, *ęskudęlę* (Capcir).

E + palat. : *lęt* llet, *pıt* pit, *sıs* sis, *fırę* fira, *mıt* mig. Únicament tenim *bięl* vell (Capcir), que s'ha d'explicar segurament per influència del llenguadocià.

Á

148. La A tònica lliure i davant de consonant no presenta cap evolució. La trobem conservada constantment : *sáp* sap, *pás* pas, *kár* car, *ám* ham, *kánę* canya, *ál* all, etc. Davant L i L + cons. pren una articulació velar : *ál* alt, *sál* salt, *pál* pal, *ąubę* alba.

A + CT : *fęt* fet (Sallagosa, Catllar, Rosselló, Vallespir), *lęt* llet (Sallagosa), però *lęt* (Catllar, Serrallonga, Elna). En canvi compareix *ęi* en el Capcir : *fęi* fet, *lęi* llet. Aquesta evolució, que es troba també en el llenguadocià (Krüger, *ib.*, 22; ALF, *lait*, 246), s'ha d'explicar segurament per la influència del llenguadocià sobre el capcinès, o almenys pel continuat contacte dels dos parlars. L'etapa *ęi* compareix en els documents catalans més antics (comp. Pujol, *Documents*, 13, ss.) i també en el ribagorçà (Griera, *La frontera*, 57).

El sufix -ARIU esdevé regularment *ę*, per influència de la *i*: *kulumę* colomer, *senrę* cendrer, *sıręrę* i *sırę* cirerer, *sistęlę* cisteller, *kudunę* codonyer, *ķęrbunę* carboner, *rüzę* roser, *prunę* pruner, *biulę* violer (Rosselló, Vallespir, Conflent, Capcir, Cerdanya). So-lament *buę* bover té *ę* en el Capcir. El femení -ARIA esdevé *ęrę*,

parallelament a -ARIU : *éře* era, *eigéře* aigüera, *bentréře* cingla, et-cètera (Rosselló, Vallespir, Conflent). En canvi compareix constantment *éře* en el Capcir : *éře* era, *eigéře* aigüera, *rudéře* rodera, *sibéře* civera, etc. Tenen excepcionalment *é pi pinéře* pi pinyer, *muréře* morera, la qual *é* pot explicar-se per influència de la *i* i la *u* pretòniques.

AU

149. AU ve a *ó*, com en tot el domini català : *pók* poc, *óké* oca, *kózes* coses, *ór* or, etc. (Rosselló, Conflent, Vallespir, Capcir). En el poble fronterer de Vingrau hi trobem *páuk* poc (Salow, *Sprach.* 31). Al Capcir compareix *au* al costat de *ó* : *óké* oca, *próbé* pobre, *gráulé* grua, *ráuk* ronc.

ò

150. La ò lliure i davant de consonant conserva generalment el so d'oberta:

o + lab. : *gerlópe* garlopa (Capcir), *mòble* moble (Sallagosa, Elna), *menóbre* manobre, *óu* ou, *bóu* bou, *kófe* còfia (Rosselló, Vallespir, Conflent, Capcir), però *kófe* (Serrallonga), *mòble* (Serrallonga, Elna).

o + dent. : *bracót* bruixot (Capcir), *brucót* (Sallagosa), *brucót* (Serrallonga, Elna), *peřót* gendarme (Capcir), *burinót* borinot (Serrallonga, Elna, Catllar), *pepilóte* papallona (Capcir), *pikót* pigot (Sallagosa), però *bruxót* (Serrallonga, Elna), *pikót* (Capcir), *burikót* burricot (Capcir).

o + r : *kór* cor, *mórt* mort, *fórt* fort, *sórt* sort, *kórdé* corda, *entórcé* antorxa, *órđi* ordi, *pórté* porta, *pórk* porc (Capcir, Conflent, Catllar), però *kór*, *mórt*, *fórt*, *sórt*, *kórdé*, *órđi*, *pórté*, *pórk* (Elna, Serrallonga).

o + s : *bósk* bosc (Capcir), *klóské* (Capcir, Sallagosa), *kós* cos (Capcir, Sallagosa, Catllar), *grós* gros (Capcir, Catllar), *ós* os (Capcir, Sallagosa), però *bósk*, *klóské*, *kós*, *grós*, *ós* (Catllar, Serrallonga, Elna).

o + l : *rúsinól* rossinyol (Capcir, Sallagosa), *óli* (Capcir, Catllar), *sóu* < SOLIDU (Capcir, Sallagosa), *móle* mola, *mólře* moldre, *peřól* perol, *keřgól* caragol (Capcir, Sallagosa), però *rúsinól*, *óli*,

sòu, mòlre, peròl, kergòl, mòle (Catllar, Elna, Serrallonga). En el Capcir, on *ò* compareix regularment contraposant-se a la *ó* de la Plana del Rosselló i Vallespir, hi compareix *ò* en *biòle* viola, *eskiròl* esquiroi, per influència de la *i*- pretònica.

o + LL : *kòl* coll (Capcir, Sallagosa), però *kól* (Catllar, Serrallonga), *kúl* (Elna). Aquesta darrera forma segurament compareix per influència francesa.

o + caou : *fòk* foc, *lòke* lloca, *ròke* roca (Capcir, Sallagosa), però *fók*, *lòke*, *ròke* (Catllar, Serrallonga, Elna).

o + palat. torna *ú* : *fulè* fulla, *úl* ull, *ebúi* avui, *plúje* pluja, *búiit* vuit (Sallagosa, Catllar, Elna, Serrallonga), *pléje*, *fèle*, *ebéi* (Capcir). L'evolució de *u* > *é* és, en conseqüència, posterior a l'evolució de o + palat. cap a *u*. Ara, en l'evolució de o + CT > *i* en *nit*, sembla que hi hem de veure un parallelisme amb LECTU PECTU. Així com COCTU dóna *kít*, de la mateixa manera d'un NOCTU tenim *nit*, al costat d'un antic *nuytz*. Creiem més probable aquesta hipòtesi que la de l'ús proclíctic de *nuiit* (Schädel, *Untersuchungen zur katalanischen Lautentwicklung*, 8, i Krüger, *Sprachgeografische Untersuchungen...* 27) o la del canvi d'accentuació cap avant (Saroihandy, *Gr. Gr.*, 851 i 854, i Salow, *Sprachgeographische Untersuchungen...* 35).

o + nasal : *fún* font, *pún* pont, *bú* bo, *mún* muntanya (Capcir, Catllar, Serrallonga, Elna), *fón*, *pón*, *bó* (Sallagosa). Únicament en *òme* home compareix *ò* per tot el domini català de França.

ó

151. La o tònica ve constantment a *ú* en tot el domini català de França, menys a la Cerdanya i a Serrallonga.

o + lab. : *lúp* llop, *júbès* joves, *rúre* roure (Capcir, Catllar, Elna), però *lóp*, *jóbès*, *ròure* (Sallagosa, Serrallonga).

o + dent. : *pú* pou, *kúdze* cotze, *dúdze* dotze (Capcir, Catllar, Serrallonga, Elna), però *póu*, *dódze* (Sallagosa, Serrallonga), etcètera.

o + s : *urús* feliç, *blúze* brusa, *gúse* gossa (Capcir, Catllar, Elna).

o + R ; *flú* flor, *mejú* major, *ebèuredú* abeurador, *múrús* morros, *filédúre* filadora, *ús ós* (Capcir, Catllar, Elna), però *fló*, *mejó*, *ebèuredó*, *mórus*, *ós* (Sallagosa, Serrallonga).

o + L : *púls* pols (Catllar, Capcir, Serrallonga, Elna), però *póls* (Sallagosa); *púse* puça, compareix amb *ú* en totes les localitats.

o + nas. : *ním* nom, *plóme* ploma, *kurúne* corona, *béstú* bastó, *keprú* capó, *geřú* garró, *eskélú* escaló, *keńú* canó, *seřú* sarró, *butú* botó, *felkú* falcó, *plúm* plom, *kulúm* colom (Capcir, Catllar, Elna), però *nóm*, *plóme*, *kepó*, *geřó*, *eskéló*, *keńó*, *seřó*, *butó*, *felkó*, *plóm*, *kulóm* (Sallagosa). A Serrallonga hi trobem una vacil·lació entre *ú* i *ó* : *plóme*, *plúm*, *kepó*, *kutú*, etc.

o + LL : *enúle* vedella d'any, *púle* polla (Capcir, Catllar, Elna), però *nóle* (Sallagosa), *póle* (Sallagosa, Serrallonga).

o + vel. : *núge* nou, *súk* solc (Capcir, Catllar, Serrallonga, Elna), *jú* jou (Capcir, Elna), però *sók*, *nóge*, *jóu* (Sallagosa), *jóu* (Serrallonga).

o + c^{ei} seguint la mateixa evolució que en tota la resta del domini català, compareix *é* : *béu* < VOCE, *kréu* < CRUCE, *déu* < DUCTU (Capcir, Sallagosa, Catllar, Elna, Serrallonga). En canvi a Vingrau compareix *é* : *béu*, *kréu* (Salow, ibíd. 39).

En alguns casos no s'ha fet el canvi de o > *ú* : *semeló* cassó de munyir, *próu* prou (Capcir), *bót* promesa, *deřbót* devot, *gót* vas, *bóre* vora, etc. (Capcir, Catllar, Elna, etc.).

o + vel. : *núge* nou, *súk* solc. (Capcir, Catllar, Elna, Serrallonga).

ú

152. La *ú* es conserva constantment, com en tot l'altre domini català : *brút* brut, *mút* mut, *fúm* fum, *dilúns* dilluns, *lúne* lluna, *fúre* fura, *segúre* segura, etc. (Catllar, Elna, Serrallonga, Sallagosa). La influència del francès és tan intensa, a Perpinyà, que el so *ü*, tan refractari al català, penetra impunement : *brúne* bruna, *fektúre* factura, *süksés* èxit, *súkrié* sucrera, *süpérbé* magnífic, *tüyéu* canó, *flüté* flauta, *frütiéres* menjadores.

En el Capcir la *ú* ve constantment a *é* en qualsevol posició que es trobi. Aquesta *é* és molt semblant a la *é* del mallorquí, encara que té l'articulació dels llavis més arrodonida : *té* tu, *tréte* trumfa, *lez řéřes* les arrugues, *bréte* bruta, *mét* mut, *néu* nu, *dilés* dilluns, *léné* lluna, *préne* pruna, *péu* puny, *erége* eruga, *bék* rusc. (Comp. BDC, III, 123.)

B. Vocals àtones

153. Les vocals A i E àtones, pretòniques o posttòniques compareixen amb el so ϵ , com en català oriental.

A : *èbèlè* abella, *àlès* ales, *kázè* casa (Capcir, Sallagosa, Catllar, Rosselló, Serrallonga). Únicament a Elna constatem -a : *bárba* barba, *kóza* cosa, *táula* taula, etc. Els casos abundants de -a que constatem en l'*Atlas linguistique* (Comp. Barnils, *Estudis Romànics*, II, 230) s'han d'atribuir a una percepció de la nostra ϵ diferent de l'àtona francesa.

La A pretònica seguida de R desapareix : *prét* paret, *frinè* farina, *príu* parió, *bránè* barana (Capcir, Catllar, Elna, Serrallonga, Sallagosa); *frigúle* farigola (Capcir, Catllar, Elna), *fríge* (Sallagosa), *frígul* (Serrallonga).

Darrera palatal la A pretònica ve a i : *ciròp* xarop, *dica* deixar.

AU pretònic esdevé u i *eu* : *usél* ocell, *urélè* orella, *durát* daurat, *udiènsi* audiència, *ukmentá* augmentar, *utúrt* autor, *pre-kusiú* precaució.

-UA vé a ϵ , com en tot l'altre domini del català oriental : *lénge* llengua, *èntigè* antiga, *áigè* aigua, etc.

La E pretònica es confon amb la A venint també a ϵ : *eréu* hereu, *sembrá* sembrar, etc.

La E darrera consonant i seguida de R desapareix igual que la A *brinós* verinós; *britát* veritat.

Per influència de la palatal, de u i de i, la E pretònica ve a i : *lícíu* lleixiu, *lígí* llegir, *dica* deixar, *distruí* destruir, *jínú* genoll, *rusiló* Rosselló, *prizú* presó, *jinerál* general, etc. (Capcir, Catllar, Elna, Serrallonga, etc.).

La vocal de sosteniment és sempre - ϵ encara que vingui després de palatal : *bènrè* vendre, *nóblè* noble, *mèjè* metge, *fèjè* fetge.

La o pretònica, per regla general, ve a u : *mutú* moltó, *dúnda* domtar, *murál* morral, *juká* ajocar, *kulúm* colom, *plumá* plomar, *murèrè* morera, *bulríè* voldria, *bulét* bolet, *guját* noi, etc. (Capcir, Catllar, Rosselló, Vallespir).

La o pretònica inicial torna *eu* i *u* : *euferíè* oferta (Capcir), *uféríè* (Catllar, Elna, Serrallonga).

La u pretònica, que no presenta cap evolució especial al

Rosselló, Vallespir i Conflent, ve a *æ* al Capcir : *dæblêre* vora, *sæzá* suar, *þæjâ* pujar, *læséts* llampecs, *þæstê* fuster, etc. Algunes vegades compareix *ü* per influència francesa : *þrütîêres* les menjadores del corral, *süksés* èxit, etc. (Comp. BDC, III, 125.)

154. Igual que les vocals pretòniques, les posttòniques no ofereixen cap evolució fonètica que les diferenciï del català oriental.

La -A final o seguida de s dona -*ε* : *kázε* casa, *þêlâðε* gelada, *nêþε* neva, *úmbreε* ombra, *kôrðes* cordes.

La A final precedida de I desapareix : *dêlîsi* delícia, *meþêri* matèria, *iglézi* església, *lúsi* Llúcia, *mizêri* misèria, *glôri* glòria, *þátri* pàtria, *þábi* ràbia, *gábi* gàbia, *þregári* pregària, *bêsti* bèstia, *ávi* àvia, *εulári* Eulària, *sári* sàrria, *lúdri* llúdrria, *þberîsi* avarícia, *þε-siênsi* paciència, *þijîli* vigília, *núri* Núria. Aquesta desaparició de la -A precedida de I no és exclusiva del català del Rosselló, Capcir i Cerdanya; també la trobem a la Vall de Ribes i a les Balears.

Els plurals masculins que tenen el singular en -s, en compte de fer-se en -us són en -is al Capcir : *þézi*s pesos, *ernézi*s guarniments, *þórsis* molts (quan és masculí), *brázi*s braços, *musáþtris* nosaltres. El plural *þigis* bigues, l'únic femení que hem trobat en -is, potser s'ha d'explicar per influència de la vocal tònica.

Una -*ε* analògica és introduïda a la segona persona del present d'indicatiu dels verbs en -ÉRE i -IRE : *þênεs* tens, *þôðes* pots, *sáþes* saps, *krêues* creus, *dêues* deus, *sêntεs* sents. També la trobem en *ðiues* dius, *þiues* vius i en *ðireε* dir, *dúreε* portar.

II. LES CONSONANTS

Consonants bilabials i labiodentals

P, B, F, V

155. Les consonants bilabials i labiodentals no ofereixen cap tractament diferent del català oriental.

Consonants linguodentals

T, D

156. Les consonants linguodentals, quan són inicials, tampoc presenten cap tractament divers del català oriental.

La *T- ve a d : *fède* ovella, *sèdes* pèls de porc. Per regressió tenim *grezilès* < CRATICULAS graelles.

La -D- desapareix al Rosselló, Conflent i Vallespir, com en tot el domini del català oriental : *nuá* nuar, *suá* suar, *pól* < PEDUCLU poll (Serrallonga, Sallagosa), *púl* (Catllar, Elna); *krúe* crua, *móle* < MEDULLA molla (Sallagosa), *múle* (Rosselló, Vallespir, Conflent); *řezúre* paleta de la pastera, però *řezóre* (Sallagosa); *téze* teia (Rosselló, Conflent, Vallespir), *téye* (Serrallonga). Al Capcir la -D- presenta l'etapa d'evolució del català preliterari i del provençal modern : *téze* teia, *řezúre* rasora, *ncezá* nuar, *sæzá* suar, *kréze* crua, *muzúle* molla.

El so -t- és introduït en una sèrie de mots que tenen i i u com a vocals tòniques o finals : *ęskurpit* escorpi, *nút* nu, *ápít* api, *sómit* somni. També és introduït darrera -r, havent desaparegut en el català de la regió oriental per influència de la fonètica de la frase : *ört* or, *kárt* car, *márt* mar, *ęmúrt* amor, *unúrt* honor, *klárt* clar, *túrt* tret, *ęirt* ahir, *ęntúrt* enter, *dúrt* dur, *likúrt* licor, *řigúrt* rigor, *bęlúrt* valor, *řębúrt* favor, *púrt* pur, *tęmbúrt* tambor, *męlúrt* desgràcia.

-TR- T'R : *pédre* pedra (Rosselló, Conflent, Vallespir, Cerdanya); *peđri* padrí, *máre* mare, *páre* pare, *segáire* segador, *ęráire* llaurador; però *bęire* i *bęire* vas (Rosselló). Al Capcir aquests dos grups de consonants vénen a ir, com en tot el domini provençal : *pęire* pedra, *páire* pare, *máire* mare, *ęráire* llaurador, *pęiri* padrí, *pęiri* picapedrer.

R

157. Sempre que compareix la r entre vocals o va precedida de consonant bilabial o de velar, hi ha una forta tendència a la metàtesi o a la caiguda de la vocal anterior : *próbe* pobre, *prébe* pebre, *britát* veritat, *krámbe* cambra, *krábę* cabra, *krębétéę* cabretes, *męrgvitéę* margarida, etc. (Comp. Saroihandy, *Gr. Gr.*, 867, BDR, III, 129.)

L-, -LL-, -l̄-, -CL-

158. La L i la -LL- prenen constantment una articulació mediopalatal, com en tot el domini català : *lúm* llum, *enél* anell.

-l̄- i -CL- vénen també a l̄ : *fl̄* fill, *pál̄* palla, *fenòl̄* fenoll. La *l̄* procedent d'aquests dos grups de consonants és desconeguda. Sembla, però, que antigament havia existit aquesta *l̄*, essent la *l* actual resultat d'una regressió. Una prova d'això la tenim en el *bèl̄eu* potser. És molt possible que *bèl̄eu* sigui el cat. or. *veieu*, subjuntiu del verb *veure*.

Quan entren en contacte la *l̄* amb *l* o una altra palatal, té lloc la dissimilació, i un dels dos sons perd l'element palatal lateral : *jel̄* jull; *al̄ioli* allioli, *l̄ine* fil de pescar, *dun̄il̄* genoll.

Davant consonant la *l* desapareix en els monosíl·labs i en les síl·labes pretòniques : *bòs* vols, *kóp* cop, *sáns* salms, *pám* pam, *um* om, *mutú* moltó, *eskutá* escoltar, *fuṛát* folrat (Rosselló, Vallespir, Conflent, Capcir, Cerdanya). Darrera la vocal tònica la L ve a *l* i *u* : *mèl̄al̄* malalt, *l̄ál̄tru* l'altre, *káls* calç, *deškáus* descalç, etcètera (Rosselló, Vallespir, Conflent), però *mèl̄áu*, *l̄áutru*, *nuzáutris* nosaltres, *káus*, *deškáus*, *fálde* falda, *kálses* calces (Capcir).

N-, -NN-, -N'R-

159. La N inicial, entre vocals i final no presenta cap evolució especial. Els grups de consonants -NN-, igual que -MN-, *n̄i* i -GN-, vénen a *n̄* : *án* any, etc. Quan *n̄* + palat. o *n* es troba en un mot, entra la dissimilació : *en̄il̄* vedell d'un any, *tren̄ine* teranyina.

Entre -N'R- mai compareix la -d-, que, per altra banda, surt amb tanta regularitat en el català oriental : *dib̄en̄res* divendres, *s̄en̄re* cendra. Al contrari, la -d- fins desapareix dels mots que la tenien originàriament : *ens̄en̄re* encendre, *b̄en̄re* vendre, *fún̄re* fondre.

La *n* mòbil desapareix amb bastant de regularitat al plural. Aquest fet s'ha d'explicar per la influència del singular : *gras* grans, *mas* mans, *kepelás* capellans, *kás* cans, *kemis* camins, *bis* vins, *mētis* matins, *kensós* cançons, *sós* sons, *pinós* pinyons, *reós* raons, *kelsós* calçons, *minós* minyons, però *keteláns* catalans.

Consonants velars

C, G

160. *c^{ei}*, *g^{ei}* inicials no ofereixen cap tractament divers del català oriental : *səl* cel, *sən* cent, *səre* cera, *jəl* gel, *jən* gent.

Entre vocals -*c^{ei}*- pretònica ve constantment a *z* al Capcir. En canvi en les altres regions hi ha vacil·lació : *bəzi* vei, *bəzínát* veinat, *dəzəsət* disset, *dəzəbúit* divuit, *kunduzi* conduir, *krəuzól* gresol, *řezinə* reina (Capcir); *bəyi*, *bəyínát*, *dəzəsət*, *dəzəbúit*, *grəzól*, *řezinə*, *řims* raïms (Rosselló, Conflent, Vallespir); *řejinə d'əbét* reina d'avet (Serrallonga). Algunes vegades el so *z* entra per regressió en mots que originàriament no tenien -*c^{ei}*- ni -*D*- : *əzinə* eina, *řuzəl* i *řuəl* rovell (Capcir), *řubəl* (Sallagosa, Catllar), *řubəl* (Serrallonga, Elna).

-*c^{ei}*- posttònica i venint a final desapareix unes vegades, i altres ve a *u*, com en català oriental : *plə* < PLACERE gust, *kúinə* cuina, *dúes* dius, *kóurə* coure, *dəu* deu, *krəu* creu, *páu* pau (Rosselló, Vallespir, Conflent, Capcir).

Davant de A, o i u la *c* i la *g* no canvien quan són inicials.

La *g* s'introdueix sovint per regressió entre dues vocals, la primera de les quals és *u* : *grúgə* grua, *kúgə* coa, *kuɡá* covar, *kuɡómbrə* cogombre; en *núgə* nou, tenim o bé la influència de la regressió o l'analogia a *nugé* noguer provocada per l'homònim *nou* < NOVU.

En *řufes* arrugues, *řřufit* arrugat, tenim una falsa regressió operada després de la caiguda de la -*G*-.

L'analogia fonètica influeix molt sovint en la introducció de sons la presència dels quals seria inexplicable fonèticament : *ruñ-klá* roncar (Capcir) s'ha format per analogia amb *klá* clar; *bəsprə* vespa s'ha d'explicar per la influència de *vespre*.

-tj-

161. -*tj*- que mai es separa del tractament de -*c^{ei}*- desapareix: *řəp* raó (Catllar, Serrallonga, Elna); *tió* tió (Serrallonga, Elna); *tiú* (Catllar). Al Capcir compareix constantment *z* : *səzi* saó, *řezú* raó, *puzú* verí, *tizú* tió. Per regressió entra *ř* en *řəbú* raó (Estagell).

En venir final *-ti* passa a *-u*, com en tot el domini català: *préu* preu, *póu* pou.

-PS-, -SC-, -CS-

162. -PS-, -SC-, -CS- : aquests plecs de consonants vénen a *ε*, com en català oriental, sempre que es troben entre vocals : *káεε* caixa, *péεε* pasturar, *líciε* lleixiu, *fréεε* freixe, *kúεε* cuixa, *εcám* eixam, *εicántε* seixanta (Rosselló, Vallespir, Conflent, Capcir). Aquest so prepalatal fricatiu, que compareix amb l'evolució *ie* en el domini del català occidental i *é* en el domini valencià, ve a *i* quan és final : *ékéi* aqueix, *météi* mateix, *féi* feix, *néi* neix, *péi* peix, *gréi* greix, *kunéi* coneix, *kréi* creix, *guréi* guareix, *péréi* pareix, *peréi* parteix. Aquest so també es troba com a resultat de *-gi-* *-di-* *-ci-* finals : *fuí* fujo, *bái* vaig, *faí* faig.

MORFOLOGIA

163.

A. Article

Masculí	Femení
Sg. <i>él, lu (l)</i>	<i>lε (l)</i>
Pl. <i>éls, lus (luz)</i>	<i>lεs (lεz)</i>

εs (εz) compareix davant consonant al Rosselló.

B. Pronom

164.

Pronom personal

Forma tònica	Forma àtona
Sg. 1. <i>jó, tu</i> (Capcir)	1. <i>mε</i>
2. <i>tú, iε</i> (Capcir)	2. <i>iε</i>
3. <i>él, éle</i>	3. <i>sε, lí</i>
4. <i>nuzátrεs, nuzáytris</i> (Capcir)	4. <i>εns</i>
5. <i>buzátrεs, buzáytris</i> (Capcir)	5. <i>éus</i>
6. <i>éls, élus, éleε</i>	6. <i>éls</i>

165.

Pronom possessiu

	Forma tònica	Forma àtona
Sg. 1.	{ <i>méu, méuε</i> <i>míu, míuε</i> (Capcir)	1. <i>mun, mε</i>
2.	<i>téu, téuε, téuε</i>	2. <i>tun, tε</i>
3.	{ <i>séu, séuε, séuε</i> <i>siu, siuε</i> (Capcir)	3. <i>sun, sε</i>
4.	<i>nóstrε</i>	
5.	<i>bóstrε</i>	
6.	{ <i>lúr, lúre</i> <i>lurs, lúres</i>	

166.

Pronoms demostratius

- a) *ekét, ekésts, ekéts*
ekéstε, ekéstεs
- b) *ekéi, ekéus*
ekéε, ekéεs
- c) *ekél, ekéls, ekélus*
ekéle, ekéles

FLEXIÓ VERBAL

167.

Verbs en -ARE

CANTARE. Inf. : *kentá*. — Pres. : 1, *kánti*; 2, *kántεs*; 3, *kántε*; 4, *kéntém*; 5, *kéntéu*; 6, *kánten*. — Subj. : 1, *kánti*; 2, *kántis*, etc. — Imperf. : 1, *kéntábi*, (-ε); 2, *kéntábεs*; 5, *kéntábu*, etc. — Imp. subj. : 1, *kéntési*, *kéntés*, etc.; 4, *kéntésim*; 5, *kéntésu*; 6, *kéntésin*. — Fut. : 1, *kénteré*, etc. — Condic. : 1, *kénteríi*, (-ε); 2, *kénteríεs*; 5, *kénteríu*, etc. — Gerund. : *kéntán*. — Part. : *kéntát*.

168.

Verbs en -IRE

PATIRE. Inf. : *petí*. — Part. : *petít*. — Pres. : 1, *petéi*; 2, *petéεs*; 3, *petéi*; 4, *petím*; 5, *petíu*; 6, *petéεn*. — Subj. : 1, *petéi*; 2, *petéicis*; 3, *petéi*; 4, *petím*; 5, *petíu*; 6, *petécin*. — Imperf. : 1, *pe-*

tii; 2, *petiēs*, etc. — Imperf. subj. : 1, *petis*, *petigēs*; 2, *petisis*, *petigēsēs*, etc. — Fut. : 1, *petirē*; 2, *petirās*, etc. — Condic. : 1, *petirīi*; 2, *petirīēs*; 3, *petirīē*, etc. — Gerund. : *petin*.

169.

Verbs en -ERE

TENERE. Inf. : *tenī*. — Part. : *tingūt*. — Pres. : 1, *tīn*; 2, *tēņēs*; 3, *tēn*; 4, *tenīm*; 5, *tenīy*; 6, *tēņēn*. — Subj. : 1, *tīngi*; 2, *tīngis*, etc. — Imperf. : 1, *tenīi*; 2, *tēņēs*; 3, *tēņē*; 4, *tenēn*; 5, *tenīy*; 6, *tēņēn*. — Fut. : 1, *tinrē*; 2, *tinrās*, etc. — Condic. : 1, *tinrīi*; 2, *tinrīēs*; 4, *tinrīēn*; 5, *tinrīy*.

170.

Verb en -RE

INTENDERE. Inf. : *entēnrē*. — Part. : *enīēs*. — Pres. : 1, *entīn*; 2, *entēņēs*; 3, *entēn*; 4, *entēnīm*; 5, *entēnīy*; 6, *entēņēn*. — Subj. : 1, *entīngi*, etc. — Imperf. : 1, *entēnīi*, etc. — Imperf. subj. : 1, *entīngēs*, etc. — Fut. : 1, *entēndrē*, etc. — Condic. : 1, *entēndrīi*; 2, *entēndrīēs*, etc. — Gerund. : *entēnin*; *entīngēn*.

171. *ANARE. Inf. : *enā*. — Part. : *enāt*. — Pres. : 1, *bāi*, *bāy*; 2, *bās*; 3, *bā*; 4, *enēm*; 5, *enēy*; 6, *bān*. — Subj. : 1, *bāji*, etc. — Imperf. : 1, *enābi*, etc. — Perf. : 1, *bāi enā*, *bāri enā*; 2, *bās enā*, *bāreš enā*; 3, *bā...*; 4, *bān*, *bāren...*; 5, *bāy*, *bāru...*; 6, *bāu...* — Imperf. subj. : 1, *enēsi*, *enēs*; 2, *enēsēs*, etc. — Fut. : 1, *irē*, etc. — Condic. : 1, *irīi*, etc. — Gerund. : *enān*.

172. *ESSERE. Inf. : *sē*. — Part. : *sigūt*. — Pres. : 1, *sūn*; 2, *ēts*; 3, *ēs*; 4, *sēm*; 5, *sēy*; 6, *sūn*. — Subj. : 1, *sīgi*; 2, *sīgis*; 3, *sīgi*; 4, *sīgēm*; 5, *sīgēy*; 6, *sīgin*. — Imperf. : 1, *ēri*; 2, *ēreš*; 3, *ēre*; 4, *ēren*; 5, *ēru*; 6, *ēren*. — Imperf. subj. : 1, *fōs*; 2, *fōsis*; 3, *fōs*; 4, *fōsin*; 5, *fōsiy*; 6, *fōsin*. — Fut. : 1, *serē*, etc. — Condic. : 1, *serīi*, etc.

TRANSCRIPCIÓ DE TEXTOS

Parlar de Serrallonga (Joan Llobera)

LA PASSIÓ

(Fragment)¹

dijòuz de le sene
 dijòuz de tristó;
                   jezús!
 emb el seu deceples
 ba supá l senyó.

em el seu deceples
 ba supá l senyó;
 mentre ke supáve
 já keste rjó:

— elgú de buzáltrēs
 ki n será l treidó? —
 rēspón san juán:
 — no seré jo, nó. —
 ne rēspón san pēre:
 — jo tēmpók senó.

ne rēspungé júdes:
 — beléu seré jó?
 — bésten, bésten, júdes,
 prēn atēnsió:
 jó me n eiré l órte
 iē fēuresió. —
 mēntre urēsio fēie
 li n sál el treidó,
 le n prēn i l en líge
 emb un fórt kurđó.

úne kuróne d'espínes

Dijous de la cena
 dijous de tristor,
                   Jesús!
 amb els seus deixebles
 va sopá el Senyor.

Amb els seus deixebles
 va sopá el Senyó.
 Mentre que sopava
 fa aquesta raó:

— Algú de vosaltres
 qui en serà el traidó? —
 Respon sant Joan:
 — No seré jo, no. —
 En respon sant Pere:
 — Jo tampoc, Senyó.

En respongué Judas:
 — Velleu seré jó?
 — Vés-te'n, vés-te'n, Judas:
 pren atenció.
 Jo me n'iré a l'horta
 a fer oració. —
 Mentre oració feia
 li'n sal el traidó,
 l'en pren i l'en lliga
 amb un fort cordó.

Una corona d'espines

1. Es canta el Dijous Sant a la tarda.

kòm púntèz de jónk
 jezús!
 i úne kréu pezadáe
 li n fan dú su l kól;
 níngu lè n pót dure,
 ni l señó del món.
 lugerém un óme
 kez díge simón.
 — simón sineréu,
 purteréu lè kréu?
 — kòm mi duneréu,
 kòm mi duneréu?
 — si jornál enábu
 e jornál eiréu;
 si sin sóuz guábú
 sin sóuz gueréu. —

keřé demergúre,
 keřé de tristó,
 řekóntré se máre
 pléne de duló;
 tubelólé blánke
 per eugá l señó.
 — eugéuzi, máre,
 eugéuzi bós. —
 lè sét espézétes
 son el sét dulós;
 lè máre de déu
 son el búit dulós.

com puntes de jonc
 Jesús!
 i una creu pesada
 li fan dur sul coll;
 ningú la pot dure,
 ni el Senyor del món.
 Llogarem un home
 que es digui Simon.
 — Simon Cireneu,
 portareu la creu?
 — Quant me donaríeu,
 quant me donareu?
 — Si a jornal anàveu
 a jornal ireu;
 si cinc sous guanyàveu
 cinc sous guanyareu. —

Carrer d'amargura,
 carrer de tristor,
 recontra sa mare
 plena de dolor;
 tovallola blanca
 per eixugá el Senyó.
 — Eixugueu's-hi, mare,
 eixugueu's-hi vós. —
 Les set espasetes
 són els set dolors;
 la Mare de Déu
 són els vuit dolors.